

УДК 005.336:330.322:332.1

А.Ю. ЖУЛАВСЬКИЙ, к.е.н., проф., СДУ, Суми
Я.В. ГОВОРУН, аспірант, СДУ, Суми

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено основні підходи до визначення поняття «інвестиційний потенціал регіону». Проаналізовано необхідність урахування екологічного фактору при формуванні, використанні та оцінці інвестиційного потенціалу регіону.

In the article research of the basic approaches to determination of concept «Investment potential of region». The necessity of account of ecological factor is analysed at forming, use and estimation of investment potential of region.

Ключові слова: Інвестиційний потенціал, конкурентоспроможність регіону, екологічна складова, екологічні обмеження, асиміляційний потенціал території, природно ресурсний потенціал, навколишнє середовище.

Вступ. Наявність інвестиційного потенціалу та його ефективне використання є основою успішного розвитку конкурентоспроможної економіки. Зростання економіки та обсягів інвестиційних нагромаджень значно залежать від ступеню раціонального використання природних ресурсів та стану навколишнього середовища. Здійснення інвестиційної діяльності в сучасних умовах передбачає забезпечення збалансованості між екологічними обмеженнями, що виступають лімітуючими факторами економічного зростання, та величиною інвестиційного потенціалу як одного з факторів підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення ролі екологічного чинника при формуванні та використанні інвестиційного потенціалу регіону. Відповідно до мети, необхідно визначити поняття інвестиційного потенціалу регіону; дати характеристику екологічних обмежень економічного розвитку; визначити методичні підходи до оцінки впливу екологічних обмежень на величину інвестиційного потенціалу регіону.

Методологія. Дослідження поняття "інвестиційного потенціалу регіону" знайшло відображення у працях О.Ф. Балацького, К.П. Покатаєвої, С.А. Сафіулліна, В.Р. Ткачука, Мірошніченко П.І. та інших. Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень інвестування в економіку регіонів показав, що недостатньо враховуються у методичних підходах до визначення інвестиційного потенціалу екологічні фактори.

Результати дослідження. Інвестиційний потенціал пов'язаний з конкурентоспроможністю регіону. Під конкурентоспроможністю регіону розуміється результат продуктивного використання регіональних ресурсів у порівнянні з іншими регіонами, що знаходить відображення у величині валового регіонального продукту і його динаміці. Основними факторами територіальної конкурентоспроможності є: ресурсний потенціал, потенціал якості життя, фінансовий, інвестиційний, екологічний та організаційний потенціали. [1]

Дослідженню поняття інвестиційного потенціалу регіону приділена велика увага науковців, а саме: Зенченко С.В., Шемьоткіної М.А., Покатаєвої К.П., Сафіулліна С.А., Мірошніченко П.І., Ткачука В.Р., Єпіфанова А.О. та ін. Узагальнений аналіз визначень цієї категорії показує, що в більшості з них присутні такі характеристики інвестиційного потенціалу регіону як комплекс ресурсних можливостей, здатностей економіки до інвестиційної діяльності, сукупність передумов для інвестування, табл. 1.

Як показують статистичні дані обсяги валового регіонального продукту та інвестицій в основний капітал зростають в певній пропорції, рис.1.

Кількісно оцінка інвестиційного потенціалу регіону складається із макроекономічних показників, що характеризують регіон за факторами виробництва: природними і трудовими ресурсами, основними фондами і виробничими потужностями, соціальною і інженерною інфраструктурами. Інвестиційний потенціал регіону складається з окремих потенціалів у дещо вужчому розумінні цього слова, а саме: ресурсно-сировинного, виробничого, споживацького, інфраструктурного, інтелектуального, інноваційного, комерційного [8].

Як свідчать дослідження Галуцака В.Л. [9], Казанцева С. [10], Яценко А. [11] та ін., на величину інвестиційного потенціалу регіону впливає сукупність чисельних факторів, таких як: економічні, політичні, правові, соціальні, виробничі, маркетингові, екологічні та ін. В той же час у згаданих працях не достатньо досліджений механізм впливу екологічного фактору на величину інвестиційного потенціалу, що в рамках екологічно сталого розвитку виступає однією з умов залучення та накопичення інвестиційних ресурсів.

Таблиця 1 Визначення категорії „інвестиційний потенціал регіону”

Автор	Визначення	Джерело
Зенченко С.В., Шемьоткіної М.А.	Сукупність наявних в регіоні чинників виробництва (природні ресурси, робоча сила, основні фонди, інфраструктура і т. і.) і сфер вкладення капіталу.	[2]
Покатаєва К.П.	Комплексна характеристика сукупної здатності економіки регіону щодо здійснення інвестиційної діяльності у всіх сферах, що охоплює не тільки наявний інвестиційний капітал, але й сукупність об'єктивних передумов для інвестування.	[4]
Сафіуллін С.А.	Комплекс інвестиційних можливостей економіки, який	[5]

	формується шляхом інтеграції та синергії інфраструктурного, ресурсного та макроекономічного потенціалів регіону і обмежений у використанні рівнем інвестиційних ризиків та інвестиційних бар'єрів.	
Мірошниченко П.І.	Сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання.	[6, с.8]
Ткачук В.Р.	Максимальні можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з врахуванням природно-геополітичних та соціально-економічних передумов здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення сталого розвитку регіону.	[7, с.4]
Єпіфанов А.О.	Сума об'єктивних передумов щодо інвестицій, які залежать як від наявності і різноманітності сфер та об'єктів інвестування, так і від їх основних економічних характеристик.	[8]

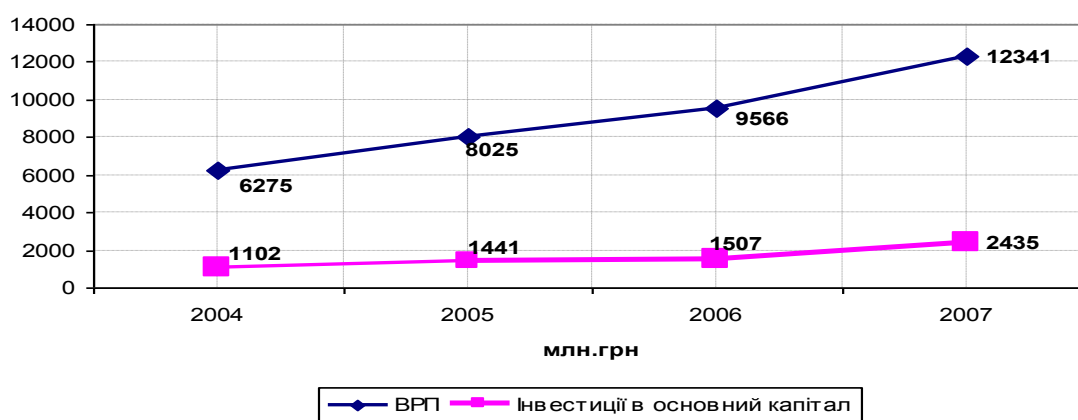

Рис.1 – Динаміка обсягів валового регіонального продукту та інвестицій в основний капітал Сумської області

Дослідження екологічної складової інвестиційного потенціалу має відбуватися з точки зору обмеженості, деградації, виснаження природних ресурсів, а також оцінки екологічних ризиків інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. На думку Хвесика М.А. [12], екологічні обмеження, накладаючись на розвиток економічної системи регіону, сприяють порушенню питання про якість економічного розвитку регіону, його еколого-економічної ефективності. Це обмеження, що виникають у результаті забруднення навколишнього середовища, порушення природних циклів, зміни клімату, скорочення видового різноманіття живої природи і т.і. Передумовами формування екологічних обмежень є [13, с.32]:

- 1) обмежені асиміляційні можливості навколишнього середовища;
- 2) кінцевий характер невідновних природних ресурсів;
- 3) деградація відновних природних ресурсів як результат їх надмірної експлуатації.

Визначення суті інвестиційного потенціалу регіону має відбуватися не тільки за кількісними характеристиками, що визначають економічний рівень розвитку

території, а й за якісно орієнтованими складовими його частинами, зокрема екологічною складовою. Необхідною умовою формування інвестиційного потенціалу регіону є збереження якісного стану природного капіталу та асиміляційних можливостей навколишнього середовища. Тому, розглядаючи інвестиційний потенціал з урахуванням впливу екологічного фактору, необхідно спочатку виділити структуру інвестиційного потенціалу та характер взаємозв'язків між його структурними елементами та станом навколишнього середовища.

Інвестиційний потенціал регіону – це складна, динамічна категорія, що відображає наявні ресурси, залучені у господарську діяльність території та варіанти їх використання. Інвестиційний потенціал виступає засобом мобілізації усіх можливих джерел, що визначають здатність регіону формувати, оптимально розміщувати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси території.

Структурно інвестиційний потенціал складається з таких складових: економічної, соціальної, трудової, екологічної, споживчої, інституційної, виробничої, інфраструктурної, природно-ресурсної, фінансової, інноваційної, правової. Величину та стан складових інвестиційного потенціалу обумовлюють відповідні до них фактори впливу.

Відтворення інвестиційного потенціалу регіону відбувається під впливом факторів, що визначають його формування та використання з урахуванням взаємозв'язків між ними, рис.2.

Величина інвестиційного потенціалу регіону залежить від кількості залучених інвестиційних ресурсів в економіку регіону та від ефективності їх використання.

Вплив екологічного фактору на величину інвестиційного потенціалу регіону проявляється через ступінь використання природно-ресурсного та асиміляційного потенціалу території. При врахуванні екологічного фактору при здійсненні інвестиційної діяльності необхідна система екологічних обмежень та механізмів їх регулювання, табл. 2.

Інвестиційний потенціал регіону має забезпечувати відтворення всіх елементів виробничої структури регіону та акумулювання ресурсів у рамках екологічних обмежень, виступаючи при цьому дієвим інструментом для вирішення багатьох соціально-економічних завдань на рівні регіону.

Рис. 2 – Фактори впливу на інвестиційний потенціал регіону в системі еколого-економічних відносин

Інвестиційний потенціал зростає або зменшується внаслідок взаємодії його складових. Сукупність процесів відтворення інвестиційного потенціалу є його інвестиційним циклом. Таким чином, інвестиційний потенціал території представляє результат взаємодії різних складових інвестиційного процесу, що змінюються в часі. Звідси можна зробити висновок, що між потенціалом залучення та потенціалом використання інвестиційних ресурсів регіону є тісний зв'язок.

Проведені на основі статистичних даних розрахунки показують, що об'єм антропогенного навантаження на атмосферне повітря значною мірою корелює з величиною інвестицій в основний капітал, табл. 3.

Залежність обсягу антропогенного навантаження на атмосферне повітря від обсягу інвестицій в основний капітал має вигляд:

$$y = 6,0153 \ln(x) + 39,225, \quad (1)$$

де y – обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферу;

x - обсяг інвестицій в основний капітал.

Таблиця 2 – Показники впливу екологічного фактору на відтворюючі компоненти інвестиційного потенціалу регіону

ЕКОЛОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	Природно-ресурсний потенціал	Елементи	Показники впливу екологічного фактору
		Мінерально-сировинні ресурси	1) ступінь вилучення основних компонентів з мінеральної сировини; 2) обсяги видобування корисних копалин
		Паливно-енергетичні ресурси	1) ступінь розробленості родовищ нафти та газу.
		Земельні ресурси	1) загальна площа комунікацій, шляхів, водопостачання, каналізації, енергопостачання; 2) частка площі, зайнятої під відходи виробництва; 3) площа рекультивованих ділянок; 4) площа забудованих земель.
		Лісові ресурси	1) кількість продукції та послуг, виготовлених з лісу.
		Водні ресурси	1) об'єми води, яка забирається; 2) об'єми свіжої води, яка споживається; 3) об'єми води, використаної на виробничі цілі; 4) скинуті стічні води; 5) частка забруднених стічних вод; 6) частка стічних вод без очищення; 7) частка стічних вод, нормативно очищених.
		Асиміляційний потенціал навколишнього природного середовища	Рекреаційні ресурси
Атмосферне повітря	1) викиди шкідливих речовин за джерелами і видами.		
Водний басейн	1) скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти.		
Відходи виробництва та споживання	1) кількість твердих відходів, що утворюються; 2) кількість утилізованих твердих відходів; 3) кількість знищених твердих відходів. 4) кількість твердих відходів, що підлягають захороненню.		

Таблиця 3 – Динаміка інвестицій в основний капітал та обсягів викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря і твердих відходів Сумської області [13]

Рік	Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	Обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря, тис. т.	Обсяг твердих відходів I-III класів небезпеки на кінець року, тис. т
2000	597	81,1	1245,2
2001	981	85,6	1357,2
2002	966	85,9	1425,2
2003	931	80,9	1497,7
2004	1102	82,7	1597,7
2005	1441	78	1661,4
2006	1507	77,8	1753,1
2007	2435	88,4	1812
2008	3015	87,4	1850,8

Коефіцієнт детермінації залежності складає 30,51, який визначає, що вплив інвестицій в основний капітал на об'єм шкідливих викидів в атмосферу складає близько 30% поряд з іншими факторами, рис. 3.

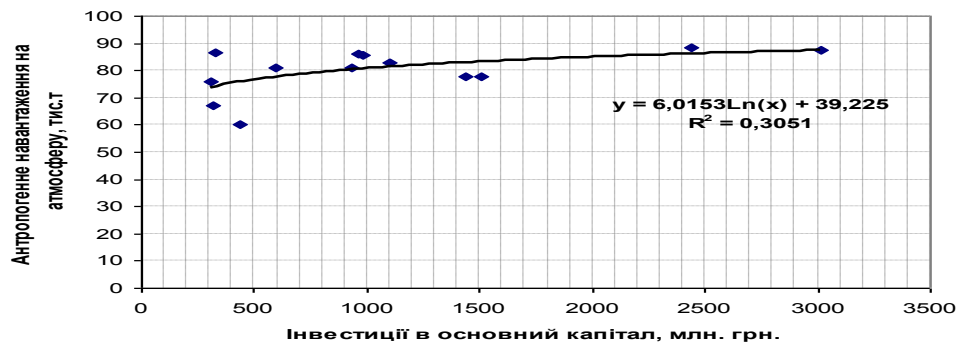

Рис. 3 – Взаємозв’язок між викидами шкідливих речовин в атмосферу і обсягом інвестицій в основний капітал в Сумській області

Функція залежності обсягу твердих відходів I-III класів небезпеки від обсягу інвестицій в основний капітал має вигляд:

$$y = 391,86 \ln(x) - 1226, \quad (2)$$

де y – обсяг твердих відходів I-III класів небезпеки;

x - обсяг інвестицій в основний капітал.

Коефіцієнт детермінації цієї залежності складає 88,03%, який означає, що більш ніж 88% на зростання обсягів відходів впливають обсяги інвестиції в основний капітал.

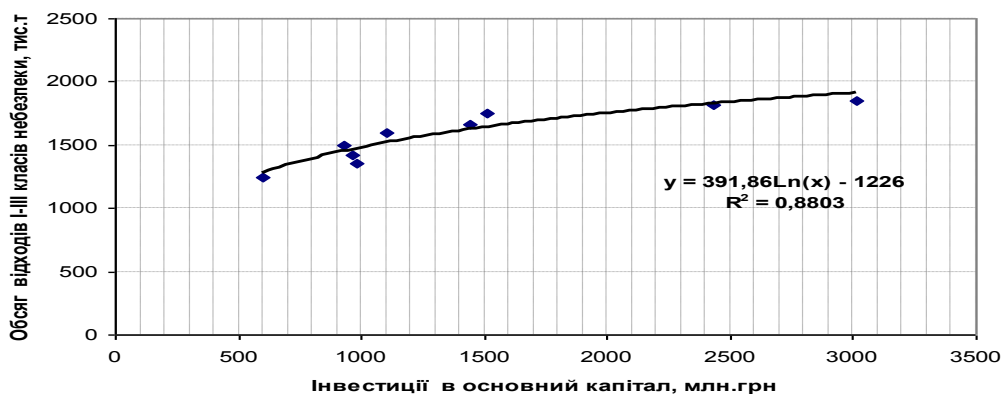

Рис. 4 – Взаємозв’язок між обсягом відходів I-III класів небезпеки і обсягом інвестицій в основний капітал в Сумській області

Оцінка впливу екологічного фактору на рівень інвестиційного потенціалу регіону має здійснюватися у такій послідовності:

- 1) визначення складових інвестиційного потенціалу регіону;
- 2) вибір екологічних факторів, які впливають на рівень інвестиційного потенціалу регіону;
- 3) визначення ступеню впливу екологічних факторів на величину інвестиційного потенціалу регіону.

Виходячи з позицій обмеженості природного капіталу, стрімкого зростання

забруднення навколишнього середовища, інвестиційний потенціал регіону є об'єктом впливу екологічного фактору.

Висновки. Конкуренентоспроможність економіки регіону залежить від формування та використання його інвестиційного потенціалу. Вплив екологічних обмежень на величину інвестиційного потенціалу є актуальним питанням в умовах екологічно сталого розвитку. У якості екологічних обмежень виступають екологічні норми і нормативи. Формування інвестиційного потенціалу регіону має забезпечувати раціональне використання природного капіталу та збереження асиміляційних можливостей навколишнього середовища. Між величиною антропогенного навантаження на навколишнє середовище і обсягом інвестицій в основний капітал існує тісна залежність. Подальшого дослідження потребує вивчення взаємозв'язків між структурними елементами інвестиційного потенціалу та станом навколишнього середовища.

Список літератури: 1. Леонова Н.А. Конкуренентоспособность территории: понятие, факторы, оценка [Электронный ресурс] / Н.А. Леонова // с.56-58 - Режим доступа - www.lib.csu.ru/vch/078/014.pdf. 2. [Зенченко С.В. Инвестиционный потенциал региона: \[Электронный ресурс\] / С.В. Зенченко, М.А. Шемёткина // Сборник научных трудов СевКавГТУ Серия «Экономика» -2007. - №6. – с. 22-25. – Режим доступа к журн.: http://science.ncstu.ru/articles/econom/2007_06/41.pdf/file_download.](#) 3. [Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорій «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» \[Електронний ресурс\] / К.П. Покатаєва // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст» - Випуск 75. Серія «Технічні науки» - 2007. – с. 262-268. – Режим доступу <http://eprints.ksame.kharkov.ua/1542/1/К.П.ПОКАТАЄВА.pdf>.](#) 4. Сафиуллин С.А. Адаптирование методики позиционирования к инвестиционной среде региона / С.А. Сафиуллин // Реальный сектор экономики: теория и практика управления/ -2005/ - №3/ - с. 89-94. 5. Мірошніченко П.І. Активізація використання інвестиційного потенціалу регіону: Автореф. Дис. к-та ек. наук: 08.00.05/ Інститут економіко-правових досліджень НАН України. - Донецьк, 2007. - 20с. 6. Ткачук В.Р. Організаційний механізм формування та нарощування інвестиційного потенціалу регіону: Автореф. дис. к-та ек. наук: 08.00.05 /Полтавський національний технічний університет. - Полтава, 2008.- 20с. 7. Єпіфанов А.О. Управління регіоном [Текст]: Навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, М.В. Мінченко, Б.А. Дадашев; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБД НБУ», 2008. – 361с. 8. Галушак В.Л. Фактори зростання інвестиційних можливостей регіонів [Електронний ресурс]/ В.Л. Галушак /Режим доступу - http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2007_4_1/zbirnuk_O_FN_4has_1_56.pdf. 9. Казанцев С.В. Потенциал и эффективность экономики регионов России / С.В. Казанцев// Удвоение ВВП: задачи, условия, результаты: Материалы конф. (г. Москва, 20 нояб. 2003 г.). - М. : Янус-К, 2003. - С. 83-98. 10. Яценко А. Передумови та особливості формування інвестиційного клімату в Україні. / А. Яценко // Інститут Світової економіки і міжнародних відносин НАН України. Збірник наукових праць. - 2000. - №28.—С.227-233. 11. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування: пострадянський формат/ М.А. Хвесик// - К. : Кондор, 2007. - 788с. 12. Бобылев С.Н. Экономика природопользования / С.Н. Бобылев, А.Ш.Ходжаев.- Учебник. – Москва,2003. – 567 с. 13. Офіційний сайт Головного управління статистики в Сумській області – Режим доступу - <http://www.sumystat.sumy.ua>.

Подано до редакції 05.03.2010